

kirja vertautuukin Vanhan kirjasuomen sanakirjaan: kun tuleva 2070-luvun lukiolainen joskus saa sen käsiinsä, hän saa paitsi selityksen, myös paikannuksen vanhoista slangidokumenteista tai kaunokirjallisista teoksista löytämilleen oudoille sanoille. Vähemmän kuvitteellinen käyttäjäkunta ovat kääntäjät, jotka voivat niin halutessaan luotettavasti kääntää Paunosten sanakirjan avulla esimerkiksi 1930–1940-luvun tukholmalais- tai berliiniläisslangin ilmaukset saman ajan Stadin kielelle.

Stadin slangin suursanakirjan sanartikkelien runsaiden esimerkkien ansiosta eri aikojen slangin puhujat saavat itse äänensä kuuluviin. Sanakirjan lukijalle tarjotaan tietoa slangisanojen merkityksestä ja muodosta mutta myös siitä, minkä aikakauden kielestä ja millaisten ihmisten puheesta on kysymys. Sekä aineiston laajuus että tuntuma slangin historiaan tekevät

teoksesta lajissaan poikkeuksellisen. Selvää on, että nykyhelsinkiläisen perspektiivistä sukellus oman kielen juuriin on vaikeampi kokemus. Samalla voi sekä stadi-laisena että suomen kielen tutkijana iloita siitä, että tämä muiden suomalaisten (kielentutkijoidenkin) monesti väheksymä kielimuoto on vihdoinkin saanut laajan ja syvällisen kuvauksen. Paras lukuohje (tämänkin) kirjan varalle on lyhyt ja yksinkertainen: »Kelaa sitä!» ■

JYRKI KALLIOKOSKI

Sähköposti: jyrki.kalliokoski@helsinki.fi

LÄHDE

RAMPTON, BEN 1995: *Crossing. Language and ethnicity among adolescents*. London: Longman.

OPISELIJAT NIMISTÖNTUTKIJOINA

Johanna Komppa, Kaija Mallat & Toni Suutari (toim.) *Nimien vuoksi*. Kielen opissa 5. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos 2001. 180 s. ISBN 951-45-9690-0.

Nimistöntutkimus on pitkään ollut yksi suomen kielen maistereiksi valmistuvien suosikkialoista. Näin on ollut varsinkin Helsingin yliopistossa, jossa Eero Kiviniemen hoitaessa nimistöntutkimuksen professorin virkaa vuosina 1971–1997 valmistui vuodessa keskimäärin kuusi hyvä-tasoista pro gradu -opinnäytettä onomastiikan alalta (Kiviniemi 1999: 255). Vaikka virka ehti olla muutaman vuoden vailla hoitajaa, on opiskelijoiden innostukseen onneksi voitu vastata antamalla opetusta ja ohjausta. Pro graduja ja pienempiä nimistöaiheisia töitä valmistuu vuosittain yhä lukuisia. Useimmat ovat laadultaan mallikkaita, osa vielä tavoitteiltaan ja näkökulmiltaan raikkaita ja innovatiivisia.

Opiskelijoiden nimistöntutkimuksen hyvästä laadusta ja laaja-alaisuudesta on kelpo osoituksena *Nimien vuoksi* -kirja. Se on ilmestynyt osana Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksen julkaisusarjaa Kielen opissa, jossa julkaistaan opiskelijoiden tekemiä pienimuotoisia tutkielmia. Opiskelijat kirjoittavat artikkelinsa oman tutkimustyönsä pohjalta mutta myös toimittavat kirjan. Voi vain kuvitella, kuinka hyödyllistä ja opetta-vaista tällainen kokemus opiskelijalle on.

Nimien vuoksi on mainio teos. Kokonaisuus on monin tavoin edustava ja monipuolinen — jopa niin, että kirjassa ikään kuin näyttäytyy tämän hetken suomenkielinen nimistöntutkimus päihinänkuoressaan. Kirjan kahdeksan artikkelia osoittavat, mitä nyt

tutkitaan ja millaisia ovat alan uudet tuulet. Artikkeleiden jakaumakin noudattelee melko hyvin alan todellisuutta 2000-luvun alun Suomessa. Kahdeksasta artikkelista viisi keskittyy paikannimiin, yksi henkilönnimiin ja kaksi niin sanottuihin muihin nimiin. Paikannimiartikkeleista kolmen aiheena on perinteinen nimistö, kahden virallinen ja suunniteltu nimistö.

Perinteinen, kansanomainen paikannimistö on koko tutkimusalan elinajan ollut vahvin ja näkyvin tutkimuskohde. Tässä kirjassa tätä nimistöä tarkastelevat eri näkökulmista TONI SUUTARI, JUKKA KOSKENHEIMO ja JOHANNA KOMPPA. Toni Suutari esittelee artikkelissaan kielirajan, suomen ja ruotsin kielen, vaikutusta Uudenmaan paikannimistöön. Varhemmin suomen- ja ruotsinkielinen asutus oli jakautunut alueellisesti kahtia suomen- ja ruotsinkieliseen Uuteenmaahan. Alati voimistuva kaksikielistyminen on 1900-luvun aikana muuttanut kielitilannetta. Varsinkin viime vuosikymmeninä monet vanhastaan ruotsinkieliset alueet ovat suomenkielistyneet, osin nopeastikin.

Millaista sitten on kaksikielisten seutujen paikannimistö? Suutari valottaa kysymystä eri aikakausien näkökulmista. Nykyinen virallinen nimistö on tunnetusti luotu kahdella kielellä. Perinteinen paikannimistö on tätä vastoin yleensä ollut yksikielistä. Käytössä yksikieliset nimet ovat olleet käteviä ja yksiselitteisiä paikkojen yksilöijinä. 1960–70-luvuilla syntyi kuitenkin tarve antaa paikoille suomenkielisiä nimiä alkuperäisten ruotsinkielisten rinnalle. Nimistönsuunnittelussa vallitsevaksi linjaksi muodostui se, että ruotsinkielinen nimi riittää vain, jos se on helposti äännettävissä ja ääntämyksen mukaan kirjoitettavissa (esim. *Kilo*, *Tali*). Muuten haluttiin mukailta ja kääntää tai jopa luoda uusia nimiä, jos mukailu ja kääntäminen eivät onnistuneet. Nytemmin tästä vahvasta suomalaistamispyrkimyksestä on päästy eroon — onnek-

si! Nimistönsuunnittelun virallinen kanta muuttui 1990-luvulla. Nykyään vanhat ja alkuperäiset paikannimet halutaan säilyttää muuttamattomina ja kääntämättöminä, jos se suinkin on mahdollista.

Perinteisintä paikannimistön tutkimusta kirjassa edustaa Jukka Koskenheimon artikkeli *Jätti(läinen)-* ja *Kalevanpoika*-alkuisista paikannimistä. Koskenheimo selvittää, millaisia paikkoja näillä nimillä on nimetty ja mikä nimien levikki on. Tällä tavoin nimettyjä paikkoja yhdistää kivikkoisuus; valtaosa on kivien, kallioiden, kiviröykkiöiden ja -raunioiden nimiä. Liki kolmesataa nimeä käsittävä aineisto osoittaa kiehtovasti myös sen, kuinka laajalti näihin nimiin liittyy tarinoita jättiläisistä. Yleisimpiä ovat tarinat jättiläisistä kirkonrakentamisen vastustajina; tyypillisin tarina on sellainen, jossa jättiläinen on yrittänyt heittää kivellä kirkkoa. Tällä tavoin selitetään jonkin silmiinpistävän luonnonmuodostelman, kuten yksinäisen kivenjätkäleen, olemassaolo, muoto tai sijainti oudossa paikassa.

Johanna Komppa käsittelee sosio-onomastista aihetta, nimitaitoa eli paikannimien osaamista perheessä. Sosio-onomastinen nimistöntutkimus on vahvistunut Suomessa 1990-luvulta lähtien. Kun paikannimiä tutkitaan sosio-onomastisesti, tutkitaan ennen kaikkea niiden käyttöä, variaatiota ja muuttumista. Komppa hahmottaa artikkelissaan sitä, kuinka paljon ja millaisten paikkojen nimiä eri-ikäiset ihmiset käyttävät ja mikä on nimien osaamisen suhde sukulaisuuteen. Jo aiemmissa nimitaitotutkimuksissa on huomattu, että nimitaito siirtyy perheessä yleensä vanhemmilta nuoremmille ja että vanhemmat sukupolvet osaavat liki aina enemmän nimiä kuin nuoremmat. Nämä tulokset pitävät paikkansa myös Kompan tutkimissa hämäläisen Pälkäneen maalaiskylän perheissä. Nuorella polvella on kuitenkin myös omaa nimistöä, sillä nuoret nimeävät uusia paikkoja ja kek-

sivät uusia nimiä vanhoille paikoille. Nimिताidossa ja nimireviireissä voi olla suuria eroja: maanviljelyksestä ja luonnossa liikkumisesta nauttiva nuorukainen osaa ja käyttää aivan erilaista nimestöä kuin skeitailua ja mopolla ajamista harrastava ikätoverinsa. Pelkkä ikä ei siis koskaan riitä nimitaidon selittäjäksi, vaan merkittävämiksi tekijöiksi nousevat harrastuneisuus ja luonnossa liikkuminen. Komppa pystyy osoittamaan hyvin myös nimireviirien erilaisuuden: jokainen osaa ja käyttää aina juuri sen verran nimiä kuin tarvitsee. Kuukaan ei koskaan osaa esimerkiksi yhden kylän koko nimestöä, koska kenelläkään ei voi olla tarvetta hallita sitä kokonaan.

Suunniteltu, virallinen kaavanimistö on kahden artikkelin aiheena. Aihepiirinimiä tutkii TIINA AALTO. Hän kokoaa yhteen ryhmänimistä esitetyjä näkökulmia ja pohtii Vantaan Tikkurilan kasviaiheisiä kadunnimiä. Koskaan aiemmin aihepiirinimeämistä ei ole selvitelty näin kattavasti ja näin laajan aineiston pohjalta. Tikkurilassa aihepiirinimeämistä on todellakin käytetty hyväksi suuralueen katuja nimettäessä, sillä kasviaiheisiä aihepiirinimiä — *Kortekujia*, *Virmajuurenteitä*, *Saniaispolkuja*, *Valkovuokonteitä* ja *Rantakukankujia* — on yli 200, jopa 80–90 prosenttia kaikista kadunnimistä. Tällöin onkin syytä Aallon tapaan kysyä, kuinka hyvin ryhmänimet onnistuvat toimimaan opastajina ja auttavat ne ympäristön jäsentämisessä. Kun kasviaiheinen nimiryhmä on näin suuri, ei keneltäkään voi onnistua kymmenien erilaisten kedon ja metsän kukkien, ruohojen ja heinien erillään pitäminen, vaikka erilaisia kasveja olisikin yritetty käyttää nimien määritteinä omilla alueillaan. Sopivimmat aiheet ryhmänimiin löytyvät aina paikallisuudesta: alueen historiasta, paikan nykyisestä luonteesta tai ominaispiirteistä. Jos vanhasta perinteestä ei riitä ammennettavaa, sopiikin miettiä, miksi ryhmänimien aiheeksi ei

voisi valita nykyaikaan liittyviä urbaaneja teemoja. Tätä puolustaisi sekin, että nimenkäyttäjän tulisi myös ymmärtää nimen sisältö; nimestä ei voi muodostaa ryhmiä, jos ei ymmärrä nimiin sisältyvien sanojen merkityksiä. Aalto esittää myös havaintoja kadunnimien muuttamisesta ja käyttää esimerkkinä Tikkurilassa 1960-luvulla tehtyä laajaa kadunnimi uudistusta.

SAIJA ISOMAAN tutkimuskohteena on yhden kaupungin kadunnimistön historia. Hän paneutuu artikkelissaan Kotkan kaupungin keskustan eli Kotkansaaren kadunnimistöön ja erityisesti siihen, miten ja millä perustein nimiä on muutettu. Isomaa osoittaa, miten eri aikoina vallinneet käsitykset sopivista kadunnimistä näkyvät erilaisina historiallisina kerrostumina Kotkansaaren nimestössä. Isomaa saa yhden kaupungin esimerkin kautta mainiosti näkymään sen, mitä suomalaisessa kadunnimistössä on vuosisatojen ja -kymmenten saatossa tapahtunut ja mitkä trendit milloinkin ovat olleet vallalla. Esimerkiksi 1920–30-luvuilla korostettiin suomalaisuutta ja haluttiin sanoutua irti yhteydestä Venäjään, jolloin nimestöstä pyrittiin poistamaan muun muassa Venäjän keisarilliseen perheeseen viittaavat nimet. Kotkassa oltiin tässä poistamisessa liiankin innokkaita, sillä Venäjän keisarillinen perhe on todella ollut tiiviisti sidoksissa Kotkan historiaan.

Kirjan ainoan etunimiartikkelin on kirjoittanut SILJA KÖNÖNEN. Hän luo katsauksen suomenkielisten, helsinkiläisessä Töölön seurakunnassa kastettujen lasten etunimiin, erityisesti vieraskielisiin etunimiin. Vieraskielisinä etuniminä Könönen pitää Kiviniemen määritelmän mukaan sekä vieraskielisiksi leimautuneita nuorehkoja lainanimiä että nimiä, jotka poikkeavat muista nimestä selvästi epäsuomalaisen kirjoitusasunsa vuoksi. Hän huomauttaa, että tällaiset nimet ovat usein jollakin tavoin vakiintumattomia. Varsinaiseksi tutkimuskoh-

teekseen Könönen on rajannut suomenkielisestä nimipäiväkalerista puuttuvat vieraskieliset etunimet. Viime aikoina vieraskieliset piirteet ovat etunimissä yleistyneet. Tällä tavoin lienee tavoiteltu arvostettua kansainvälisyyttä, eksoottisuutta ja omintakeisuutta. Vakiintuneelle ja suosituillekin nimityypille voidaan näin hakea variaatioita. Nimenkäyttäjille tällaiset nimet voivat aiheuttaa ongelmia; aina ei olekaan selvää, kuinka nimet tulisi ääntää ja taivuttaa. Ääntyykö *Jasmine* kuten *Jasmin* ja taivutetaanko se asussa *Jasminin* vai *Jasminen*? Könönen toteaa kuitenkin viisaasti, että vieraskielisiä vaikutteita etunimistössä ei voida välttää; etunimet ovat aina kytköksissä myös toisiin kieliin.

Niin sanotut muut nimet ovat viime vuosina innostaneet opiskelijoita lukuisiin opinnäytteisiin ja muihin tutkimuksiin. Tässä kirjassa näitä nimiä käsitellään kahdessa viimeisessä artikkelissa. TONI HEIKKINEN esittelee kotimaisia alkoholimerkkejä ja pohtii, voiko alkoholituotteen nimi olla samalla tavoin propri kuin vaikkapa paikan nimi. Alkoholimerkit ovat tavaramerkkejä, joiden tehtävänä ei ole vain yksilöidä tuotetta vaan myös markkinoida sitä. Tästä huolimatta tavaramerkkien nimetkin ovat luonnollisesti nimiä, propreja; niihin vain sisältyy erikoispiirteenä sellaisen informaation välittäminen, jolla pyritään herättämään myönteisiä mielikuvia ja saamaan tuote kaupallisesti houkuttavaksi.

MARI VOIPIO käsittelee Internet-palvelimien nimiä ja niihin liittyviä ilmiöitä. Verkotunnusten nimillä näkyy olevan merkitystä, joka on huimimmillaan mitaten miljoonien dollarien arvoista. Voipion aineistosta voi havaita, että Internetin vaikutus esimerkiksi yhtiöiden nimeämiseen on merkittävä. Yhtiöt tuntuvat jo etukäteen suunnittelevan nimensä sellaiseksi, että sen liittäminen Internet-osoitteen osaksi on vaivautonta.

Nimien vuoksi on loistava osoitus opiskelijoiden tekemän onomastisen tutkimuksen hyvästä tasosta ja merkittävydestä. Liian usein opiskelijoiden tuotokset ovat jääneet vain painamattomiksi tutkielmiksi ja harjoitustöiksi — onneksi kuitenkin esimerkiksi kolme henkilönimiaiheista tutkielmaa on myös koottu kirjaksi (Kiviniemi ja Mustakallio 1996). Kun opiskelijoiden töiden parhaimmisto näin julkaistaan kirjana, pääsevät tutkimustulokset hienolla tavalla julkisuuteen. Toivoa sopii, että kirjalle on luvassa myös jatkoa. ■

TERHI AINIALA

Sähköposti: terhi.ainiala@kotus.fi

LÄHTEET

- KIVINIEMI, EERO 1999: Studentersom namnforskare. – Mats Wahlberg (toim.), *Den nordiska namnforskningen. I går, i dag, i morgon* s. 255–262. Handlingar från NORNA:s 25:e symposium i Uppsala 7–9 februari 1997. NORNA-rapporter 67. Uppsala: NORNA-förlaget.
- KIVINIEMI, EERO – MUSTAKALLIO, SARI (toim.) 1996: *Nimet, aatteet, mielikuvat. Kolme näkökulmaa etunimiin*. Kieli 11. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.